

KUNSTEN

[K] APRÈS NOUS LE DÉLUGE! GENADELOZE LANDSCHAPSFOTO'S VAN CARL DE KEYZER

Een landschap is een kunstgenre, net zoals een stilleven, portret of interieur. Een landschap moet gezien worden, wil het bestaan. Een landschap is artificieel. Het ontstaat binnen een blikveld, in een kader, onder wisselende belichting. Door de geofende blik van een kunstenaar krijg je meer te zien dan er te zien is. Meesterwerken als *Landschap met de vlucht naar Egypte* van Joachim Patinier en Pieter Breughel de Oude of *De wandelaar boven de nevel* van Caspar David Friedrich brengen de nietigheid van de mens in beeld. Ze doen aandachtig kijken. Niet voor niets kies ik schilderijen met wandelaars met wie we onze blik kunnen delen. Landschappen roepen menselijke aanwezigheid op, ook als er geen mens te bespeuren valt. Zonder een mens die kijkt, geen landschap. Landschappen overweldigen, doen stilstaan bij ons bestaan – bij uitsteking wanneer een kunstenaar ze voor ons in beeld heeft gebracht. Ze slokken gedachten op in een samenspel van vaste ingrediënten: lucht, golvend of mistig water, pijnlijk gedetailleerd of vluchtig weergegeven vegetatie, ongenaakbaar zonlicht en een reikhalzende horizon. Landschappen roepen al vlug het woord nietig op. Ze wijzen op begrenzing. Heel lang was de mens er niet. Ooit zal de mens er niet meer zijn, samen met

al de landschappen die niet onopgemerkt, niet onaangetaast zijn gebleven. Uiteindelijk overwint de natuur. Het universum zal er niet lang om malen.

Moments before the Flood, zo heet Carl De Keyzers jongste, ronduit overweldigende fotoboek. De afgeronde hoofdletters verzinken in de harde kافت waarop een grijzig zeelandschap dreigt. In de rechter driehoek van de vierkant afgesneden foto liggen door het tij afgesleten reuzenkeien. Schuin over dit landschap van water en steen, parallel aan de vloedlijn, loopt de titel. In de letters blinkt zilverfolie. De typografie doet me denken aan de druipende aftiteling van een spannende B-film uit de jaren 1970, iets met *blood* in plaats van *flood* in de titel. Onverschillige rotsige keien en ruwe rotsformaties in zee omringd door opschuimend water waarboven een regenlucht niet veel soeps belooft: daarbij lijkt het landschap het in al zijn onverbiddelijke tijdoosheid, troosteloosheid en eeuwige herhaling te willen laten. Tot je vooraan een zwarte televisie met kapot beeldscherm ziet liggen, een afgedankt model van voor de flatscreen, en enkele petflessen met rode plastic dop. Ook dit oerlandschap bleef niet onaangetaast.

Moments before the Flood opent met een op één pagina netjes afgemeten inleiding van David Van Reybrouck. “Als de kust het vraagteken is van het vasteland, dan zijn deze foto’s evenveel vraagtekens van het kijken”, besluit Van Reybrouck. Aan ons om

Sandycove, Ierland, Foto Carl De Keyzer.

al kijkend telkens een begin van een antwoord te formuleren. David Van Reybrouck heeft het onder meer over de klimaatopwarming en de vele nutteloos gebleken bouwsels om Fort Europa te verdedigen. Verder noemt hij Europa een “wachtend, lanterfantend continent”. Terwijl de zeespiegel centimeter per centimeter stijgt, beschermen we ons zonneaanbiddend tegen UV-straling. Het oude continent brokkelt af en wij kijken verdoofd toe als duiven voor de vlucht: wachten! Als deze foto's vraagtekens van het kijken zijn, wordt ons kijken het plaatsen van uitroepetekens van ontzetting.

Voor de eerste foto volgt nog één weerloos gedicht. In dertien verzen roept Marijn Backer een avondstemming op boven een bespeeld strand. De zon zinkt. Een hond graaft. Een visser sleept zijn net. Wind vreet aan een spoor van blote voeten. Kinderbouwsels van zand en water brokkelen af. Het bewust wat stuntelig geformuleerde gedicht over menselijke sporen die worden uitgewist, verschijnt verder tussen de fotoreeksen door in de talen van de landen die Carl De Keyzer aandoet. Titel, inleiding en gedicht hebben onze blik inmiddels gescherpt. We gaan kijken naar bedreigde, dreigende landschappen in een wereld van klimaat-toppen, ecologische voetafdrukken en kapitalistische verlamming.

Vier jaar lang, vier maanden per jaar, honderd-

twintigduizend kilometer ver trok Carl De Keyzer langs de rafelranden van het oude continent. Van Ierland en het Verenigd Koninkrijk, langs Frankrijk en het Iberische schiereiland via Italië, Malta, Kroatië en Albanië naar Griekenland en weer noordwaarts naar Polen, Duitsland, Nederland om thuis te komen onder de pier van Blankenberge. Het boek eindigt waar de tentoonstelling en de bijbehorende catalogus *Sense of Place. Europese landschapsfotografie* (2012) van wal steken. De biënnale Zomer van de Fotografie stond in 2012 in het teken van landschapsfotografie. Carl De Keyzer toonde zijn foto's in Oostende. De centrale tentoonstelling *Sense of Place* in het Brusselse Paleis voor Schone Kunsten maakte net als De Keyzer een reis, maar dan langs alle zeventwintig lidstaten van de Europese Unie, beginnend met de Noordzee-foto's van Carl De Keyzer. Curator Liz Wells bracht meer eenheid in de tentoonstelling door de foto's te groeperen in zes geografische hoofdzones. Zo maakte je als toeschouwer een reis van de Noordzee en het Kanaal tot aan het Middellandse Zee-gebied met Cyprus als uiterste te veroveren punt.

Legt *Sense of Place* de nadruk op de verscheidenheid aan Europese landschappen en fotografische blikken om landschappen te benaderen, dan lijkt De Keyzer net op zoek te zijn gegaan naar eenheid in het bedreigde continent. Ecologische bezorgdheid blijkt

Napels, Italië, Foto Carl De Keyzer.

hij met heel wat collega-fotografen te delen. Opvallend: in het Griekse Elefsina fotografeerde De Keyzer hetzelfde gekapseisde passagiersschip als Nikos Markou in *Sense of Place*. Midden in de Europese financiële crisis kon ik moeilijk anders dan in het schip van Markou en De Keyzer een symbool te zien van het al te lang afwachende, door bureaucratie en verdeeldheid verlamde continent. “Is Europa alleen maar een ‘ruimte’”, vraagt Herman Van Rompuy zich af in het voorwoord van *Sense of Place*, “of kan het ook een plaats worden?” De voorzitter van de Europese Raad doelt op een plek waar je je thuis voelt, net zoals je je na een verre reis meteen thuis kunt voelen komen in een huis, een straat, een dorp of stad, een gemeenschap of een land. Bepaald geen dwaze vraag. Van een Europees thuisgevoel bij Griek, Brit, Spanjaard en Pool, van de wil tot solidariteit en gemeenschapszin, daarvan hangt de toekomst van het Europese project stilaan af. Europa als een unie van vijfhonderd miljoen thuisgevoeltjes? Daar zijn we nog lang niet.

In het Europa van Carl De Keyzer is het grijs

bewolkt, of we ons nu in Dublin of in Porto do Son bevinden. Je kunt er urenlang in dwalen. Geen Vlaamse Primitief kon zo haarfijn een landschap weergeven als De Keyzer nu doet met zijn camera met een resolutie van tachtig miljoen pixels. De Keyzer brengt dreigende luchten en olietankers aan de einder haast even scherp in beeld als de grassprietjes op de voorgrond. Merken van badmuts (Speedo), koersfiets (Galloway) of televisietoestel (Grundig) vragen achteloos mijn aandacht. Nooit geweten dat er zich zoveel grijstinten aftekenen in lucht en zee. Of dat gras, mos en varens zulke rijk geschakeerde groenen op mijn netvlies wisten te branden.

Carl De Keyzer heeft een genadeloos oog voor compositie, symmetrie, detail en voorval. Hij is zo geduldig en trefzeker dat achter de lens zich gewillig een dekeyzeriaanse wereld naar zijn fotografenhand schikt. In het Ierse Ballaghaline tovert De Keyzer zomaar een regenboog uit het hoofd van een verwaaide vrouw. In Lissabon laat hij een als kruisvaarder verklede straatartiest balanceren op een doosje

Lissabon, Portugal, Foto Carl De Keyzer.

met het opschrift *Loto*. In het Griekse Ouranopolis laat hij een orthodoxe priester rechtstreeks gsm'en met God; de Bijbel mobiel bevestigd op 's mans wandelstok. Het meest hemelse beeld dat De Keyzer tijdens zijn meerjarenproject schiep, is een pootjebadende vrouw in Napels die een zwart zomerjurkje tot boven haar knieën opschort aan de voet van een over de zee uitkijkend heiligenbeeld. Zo zedig bloot zag ik benen in een zee van blauw zelden. Dit tafereel kan geen mens enceneren. Napels zien en dan sterven...

Door wind en regen eeuwenlang geteisterde ruïnes, kusten en kliffen vloeken met de kitsch van springkasteel, Batmanpop en schier eindeloze, vergeefs opgetrokken constructies van staal en beton. Hoe inтриest: in beton gegoten parasolstokken zonder parasols ergens in Sicilië waartussen twee opengevouwen blauwe strandstoelen wachten op een verdwaalde toerist. Land verovert zee via pieren, staketsels, ja, zelfs langs een deels overspoelde betonnen tweerichtingsweg waarop een duiker de zee inloopt.

Samen met de inhoud dringen vorm en kleur zich gaandeweg op. Deze doorwinterde Magnum-fotograaf maakt machtige beelden van verweer en verval. Met groenen, blauwen, witten en grijzen schildert hij stroken voor-, midden- en achterplan. Het symmetrische lijnenspel van twee hardcourt-tennisbanen in verveerd groen en rood voor een strak gespannen zeespiegel in Châtelailon-plage oogt, ook zonder de digitale ingrepen van een Andreas Gursky, haast even abstract als een *color field painting* van Rothko of Newman. Wereldklasse!

Zet Europa zich in tussentijd schrap voor de zondvloed? Nauwelijks tot zeer plaatselijk. Achteraf bezien lijkt dit me de vraag van De Keyzer ook niet te zijn geweest. Bouwsels tegen het stijgen van de zeespiegel zouden al vlug even potsierlijk blijken als de huidige resten van de Atlantikwall. Tegen een ontketende zee heeft geen mens verweer. Het probleem dat we met ons allen hebben geschapen, overstijgt de grenzen van Europa. De strijd tegen het wassende water wordt niet aan de randen van Europa beslecht, maar op bijeenkomsten van Herman Van Rompuy,

staats- en regeringsleiders en de hoofden van de huidige en aanstormende grootmachten. Schrikt men daar niet vlug wakker, dan zal Carl De Keyzer binnen enkele generaties stroken overspoeld land op papier van de vergetelheid hebben gered.

KURT DE BOODT

CARL DE KEYZER, *Moments before the Flood*, Lannoo, Tielt, 2012, 272 p.

LIZ WELLS (ED.), *Sense of Place – European Landscape Photography*, Prestel/BOZAR BOOKS, 2012, 256 p.
